

A vasorrú bába egy bátyai mesetípusban

Gyermek mese? Tündérmese? Hiedelemmonda? Mítosz?

Számomra a tavalyi esztendő érdemi része Bátya települése és népi építésze hatvan év alatt gyűjtött adatainak összeállításával s az adatokból levonható tanulságok megfogalmazásával, a szakirodalom kutatásával és beillesztésével telt el. Eredménye egy kötetnyi terjedelmű – egyelőre kéziratban fekvő – tanulmány lett. A kiegészítő, főképp fényképezési és alaprajz-készítési terepmunka során egy meglepő „leltre” bukkantam. Egy volt tanítványom lakatlanul álló szülőháza istállóajtájának süvegfáján ugyanis egy rendkívül archaikus, eddig a magyar néphit ikonográfiájában ismeretlen kovácsoltvas boszorkányelhárító jelet, afféle amulettet találtam, ami önálló vizsgálatot követelt magának.¹ A sokértelmű jel egyszerre volt tulipán, ülő emberi alak négy kígyó karral és lófejjel. Amennyire meglepett a jel archaikus és unikális volta miatt, annyira szokatlannak találtam az istállóajtó elhelyezését is. Maga az istálló a lakóházzal egy fedél alatt áll, ám ajtaja nem a fal síkjából nyílik, hanem az istálló sarkából. A helyiségek sarkairól meg köztudomású, hogy azok szakrális jellegűek. Gondoljunk csak a szent sarokra vagy az apokrif imádságoknak azon soraira, amelyekben a szoba szögleteiben őrködő angyalokról esik szó. Ilyen istállót az egész faluban nem találtam többet. Amennyire páratlan az elhárító jel, annyira egyedi az ajtó elhelyezése is. Az ajtó szintén mágikus hely a néphitben, hiszen a természetfölötti és az emberi világ határán áll. Az istálló pedig a paraszti gazdaságok legfontosabb értékeinek számító „számosállatok”, a lovak és tehenek őrzőhelye volt. Ajtaja védelmet kellett nyújtson a betyárok tolvajlásai és a boszorkányok rontásai ellen. Az első veszedelem ellen a szállásokon vasajtókat szereltek fel, a faluban – mint esetünkben is – inkább a második veszélyforrást kellett kiküszöbölni. Bátya néphitének különös alakja volt a tüzes lófej alakjában kísértő, lámpásnak nevezett lidérccláng. Az alakját változtatni tudó boszorkány nemegyszer ilyen alakban rontotta meg az istálló állatait. Elhárításukra az ajtó küszöbére szögelt lópatkó, az ajtóba szúrt kés (tehát vaseszközök), a küszöb alá

FEHÉR ZOLTÁN (1931) Bátyán élő néprajzkutató, nyugalmazott főiskolai tanár.

1 Fehér Zoltán: Állatalakú lámpás – állatalakú elhárító jel. (Kézirat megjelenés előtt.)

elásott fokhagyma vagy a jászolra tűzött piros rongy szolgált. Mindezek a tárgyak a varázslásban másodlagos felhasználásúak. A kovácsoltvas amulett azonban kifejezetten mágikus felhasználás céljára készült. A benne megjelenő, többféle értelmezést kínáló elhárító jel Frazer szakkifejezésével élve a homeopátiás mágia körébe tartozik, ami esetünkben azt jelenti, hogy hasonlót a hasonlóval, pontosabban a hasonmásával lehet elhárítani. Tehát lófej alakjában megjelenő rontót (a lámpás-lidércet), lófejet formázó vasornamentikával.

A vasból készült boszorkányelhárító jel a néphitben a szellemvilág és a vas antagonistikus szembenállását példázza. Van azonban a bátyai hiedelemvilágban két olyan természetfölötti lény, aki nevében is jelzi vasból való létét. A vasorrú bába (gvozdena babo) hiedelemalakja mára gyermekijesztővé vált. Tehát nem hitt hiedelemalakká vagy lényé. Így vallottak róla adatközlőim: *A padlásan van a kémény körül. „Maj legyűn a vasorrú!”, hogy a padlásra ne másszon (a gyerek), mer ott van a padlásan a kémény mögött a vasbabó, a gvozdena babo. A gvozdena babo a padlásan lakik a kémény mögött. Az aszalt szilvát őrszi.*² De miért kell félni tőle? A később kifejtendő feltételezés miatt fontosnak tartom azt az itt ki nem mondott, de más alkalommal sokszor hangoztatott véleményt, miszerint a bátyai gvozdena babo *megegyi a gyermekeket*. Tehát gyermekfaló lény.

A Magyar Néphit Topográfia kérdőívére 1968-ban adott válaszokból kitűnik, hogy tisztában voltak a vasorrú bába hiedelemlény voltával. *A vasorrú bába nem él igazán, hanem egy kitalált, képzeletbeli öregasszony. Nagy az orra, fekete az arca és a ruhája is* (Rakiás Péterné, 65 é.). Egy adatközlő egy romlott hiedelemmondát is elmondott, amiből szintén az derül ki, hogy a vasorrú bába el akarja pusztítani egyik gyerekét. *Az (a vasorrú bába) csak a mesékbe van. Annak vót három gyereke, és nem tudta kézen vezetni, fölakaszotta az orrára, és úgy vitte őket. Ezért maradt vasorrú bábának. Két keze vót. Két keze vót, három gyereket nem tudott vezetni. Azt az egyik gyereket, hogy ne legyen neki három, odakötözte az egyik fához, és otthagyta. És aki látta, hogy vezette a gyereket, hogy nincs neki három, csak kettő. Akkor rátalált a nép arra az odakötözött gyerekre, akit el akart pusztítani. Akkor tudták, hogy a vasorrú bábáé. Ezér félnek tőle. Görbe a háta, högyös a feje. Egyik kezén hat ujjá van* (Vida Péterné, 70 é.).³ A táltos, garabonciás természetfölötti erejét bizonyítja a hatodik ujj, de a vasorrú bábához is átkerült ez az elem.

A mindennapi beszédben már csak annak a kifejezésére használják, hogy csúnya, ijesztő, olyan, mint egy boszorkány. *Kijön a kemencéből egy kormos asszony (tapasztani volt benn vagy egy varázscselekeny céljából), és arra mondják, gvozdena babo.*⁴ Hogy a gvozdena babónak, vagyis a vasorrú bábának nemcsak a padlással, hanem a kemencével is kapcsolata van, az e két épületrész szexuális vonatkozásaiból következik.⁵ A nyelvhasználat azonban ebben az esetben hibás, hiszen

2 Fehér Zoltán 1975. Bátya néphite. FA 3. 813.

3 Fehér Zoltán 1968. MNT kérdőíve. (Kézirat)

4 Uo.

5 Fehér Zoltán 1993. A mitikus kemence. *Forrás*, 7.

a boszorkány természetfölötti erejű személy, a vasorrú bába pedig természetfölötti lény. Kandra Kabos szerint a kutakban laknak a vasorrú bábák, kik a gyermeket lehúzzák.⁶ A kút pedig az alsó világ kapuja. Bátyán azt mondják, hogy a kútban egy hatalmas béka él. Ezzel ijesztgetik a gyereket, hogy ne menjen a kúthoz, mert a béka behúzza.⁷ Lehetséges, hogy eredetileg itt is vasorrú bába lakott a kútban, a kút vizében. A terhes asszonynak sem szabad a kút rovására ülni, mert oda siet a gyereke.⁸ (Vagyis ott hal meg.)

A másik ilyen „vas-testrészes” természetfölötti lény a magyar Fehérlófia mese rokonaként ismert Milos Kobilos című bátyai mesében szereplő lakatbráda (lakatállú), aki térdigérő szakállú, emberalakú, nagyerejű mesehős, aki Milos Kobilos és barátai (Ólombarát és Vasgyúró) által főzött ételt azok hasáról akarja megenni. Persze Milos Kobilos kifog rajta.⁹

Természetes tehát, hogy a bátyai folklórban nem is a hiedelemmondák, hanem a mesék őrzik a vasorrú bába alakját. A mesevilágban kedvelt figura. A mese műfajában viszont – mint tudjuk – nem az élő hiedelem jelenik meg, hanem a hajdani hiedelmek kövületei. A magyar népmesékben vasfogú bába, banya és (ördöngös) szüle néven is ismert. Mint írtam, Bátyán magyarul vasorrú bábának, vasorrúnak, vasbabónak, rácul gvozdena babónak (vasbabó, vas-öregasszony) emlegetik. A bátyai elnevezésben a babo utótag rácul a nagymamát, tágabb értelemben az öregasszonyt, a banyát jelenti. Ebből származik a magyar bába is, ami bábasszonyt, szülésznőt jelent. Diószegi Vilmos véleménye szerint ennek ellenére a vasorrú bába nem szláv eredetű hiedelemlény, hiszen a délszláv hiedelmekben éppen a vasorrú előtag hiányzik megnevezéséből. A *fémorrú jelző* – írja Diószegi – *közismert a szibériai népek hősénekeiben: rézorrú banya (teleut), „ólmos szemekkel, rézonnal egy banya ült” (sór).*¹⁰ Katona Imre a kopácsi magyar népmesék vasorrú bábájának alteregóját az obi ugor és az orosz népmesékben találja, *akiknek akkora a nyelvük, mint a csoroszllya. Kardjukat fenik rajtam és térdigérő vas-orruk van.* Így emlegetik az orosz népmesékben is, az obi ugoroknál pedig a bálványok fából készülnek ugyan, de az áldozati ételt tartó orr- és szájrészét vasból kovácsolják: a kutatók szerint innen eredhetett a mesei elnevezés is¹¹ – írja a szerző. Berze Nagy János szerint *a csillaghit s a hozzá kapcsolódó tudomány [...] az ókortól kezdve a kései reneszánszig az egész természetet a planétákhoz tartozónak fogta fel. Felosztották köztük a növényeket, az állatokat, az emberi test egyes részeit, a lelki, szellemi tulajdonságokat [...] a fémeket [...] is... Így lett a fémek közül a Napé az arany,*

6 Sántha Attila 2015, idézi Kandra Kabos 1897, 200.

7 Fehér Zoltán 1975, 44–46.

8 Uo. 469.

9 Fehér Zoltán 1976. Bátyai népmesék, I-II. Kézirat.

10 Diószegi Vilmos – Kovács Ágnes 1982. Vasorrú bába címszó. *Magyar Néprajzi Lexikon*, 5.

11 Katona Imre 2006. Mikor veszti el a boszorkány a szeme világát? In *Még nincs vége a dalnak*. 26.

a Holdé az ezüst, a Marsé a vas [...] Vénusé a réz, Saturnusé az ólom.¹² Ha elfogadjuk a szerző planétahit elméletét, akkor bábánk, ha vasorrú, a Mars, ha rézorrú a Vénusz szolgálatában állhat. A Czuczor–Fogarasi nagyszótárban ezt olvashatjuk a vasorrú bábáról. *Tűhegyes orra van, s ha a vasfalat ostromolja, hét mérföldről ugrik neki.*¹³

A székelyföldi Sántha Attila kézenfekvőnek látszó, de vitatott elmélete szerint a vasorrú (Székelyföldön és Csángóföldön: vasfogú) baba eredetileg egyszerűen a kaparást végző, gyermekeltevő bábát (szülésznőt) jelenti.

A vasorrú vagy vasfogú bábás mesék szimboliztikája értelmezhető ezen a primordiális jelentésen keresztül, és áll ez a kelet-európai mitológiák hasonló teremtményeire is, pl. a keleti, északi szláv baba jaga, román cloanta stb. Például a vasorrú a kampót jelenti, mellyel a méhbe nyúlnak (oldalról nézve) a vasfog ugyanaz szemközti nézetből (vö. délszláv gvozdenzuba).¹⁴

Kéziratosa mesegyűjteményem a Zsuburic, Zsburinc vagy Zsburic című 5 adatközlőtől 8 variánsban lejegyzett, Kovács Ágnes által a gyermekmesék kategóriájába besorolt mese őrzi a bátyai vasorrú baba képzetét. Ezek közül hármat különböző időpontokban ugyanaz a mesélő mondott el. A 8 meséből kettő két nyelven, egy a két nyelv keverékén hangzott el. Ezt a mesetípust azonban sem az Aarne–Thompson-féle, sem a Magyar Népmese Katalógusban nem leltük. A magyar szövegeken érződik a kétnyelvűségből fakadó fogalmazási nehézség, no, meg a kalocsai ö-ző nyelvjárás is sok következetlenséggel. Tekintsük át és hasonlítsuk össze a 8 bátyai variánst. Szűzségükből nyilvánvalónak látszik, hogy bennük egy hajdani tündérmese – amelynek szimbólumvilága meglehetősen erotikus színezetű – vált gyermekmesévé.¹⁵ Gyermekmesévé vált variánsuk célja és tanulsága már csak annyi, hogy a gyerekek ne járjanak fel a padlásra az ott tárolt diót megdézsmálni, mert ott egy félelmetes alak őrkdik, aki őket felfalja. Mégis – ennek ellenére vagy éppen emiatt – a mese minden mondatában, a szöveg minden névszavában és igéjében mítoszi áthallásokat érzek, szimbolikus jelentést sejttek.

A címadó szereplő neve valamikor valószínűleg jelentett valamit, mára csak furfangos, ravasz kislány értelemben használják. Lehet, hogy eredetileg Zsburicnak vagy Zsburincnak mondták, s a mássalhangzó-torlódással kezdődő név vált „magyarosan” Zsuburicá, mert néhány mesevariánsban így emlegetik. Hogy a Kalocsán és környékén ma is gyakori Zsubori, Zsubory családnévnek köze van a mesehős nevéhez, csak valószínűnek látszik, de nem bizonyítható. Talán még a somogyi betyár, Sobri Jóska családneve, amit Zsubrinak is mondtak, ebbe a körbe vonható. Bátyának a XIX. század végén volt egy Zsubory nevű főjegyzője. Mindenesetre a cselekmény színhelye egy folyó menti terület, akár a Sárköz.

12 Berze Nagy János 1958. *Az égigérő fa*, 156.

13 Diószegi Vilmos – Kovács Ágnes 1982. Vasorrú baba szócikk. In *Magyar Néprajzi lexikon*, 5.

14 Sántha Attila: Ó, Akit Babbának Neveznek. A Vasorrú Bábától Babba Máriáig. *Székelyföld*, 2012/7. Idézi Kandra Kabost 1897, 200.

15 Hasonló a Felszántják a kuckót című bátyai gyermekmese. L. Fehér Zoltán 1993. *Forrás*, 7/22–29.

A kislegény nagy halász, folyton a vízen ladikázik. De vízen közlekedik egyik variánsunkban maga a vasorrú bába is. A víz ambivalens őselem, a mitológiában az élet és halál vizét is jelentheti. Az életvize a magzatvíz, a halálé a Styx folyó, amelyen át a halott a holtak birodalmába kel át. Zsuburic lehet annak a mítoszi hősnek az utóda, aki megmenekül az őt – magzatkorában – megölni akaró vasorrú bábától, sőt el is pusztítja azt.

Mesénket – műfajilag divergens volta miatt – nem elemezhetjük Propp morfológiai módszerével, hiszen ő azt a varázsmesékre (tündérmesékre) dolgozta ki.¹⁶ Bár a Zsuburic-mesék is tartalmaznak csodás elemet (a vasorrú bába szájkovácsoltatása), csak kevés szereplője van (kettő-négy), cselekménye sem túl szövevényes, s a bonyodalom megoldása sem minden esetben meseszerű. Az előkészítő szakasz után a cselekmény még folytatódhatna a varázsmesék receptje szerint, hiszen itt is megtalálható az eltávozás, a tilalom, a tilalom megszegése, az ellenfél cselvetése, a cselekmény konfliktusában megvan az a mozzanat, hogy az áldozat hisz a félrevezetésnek (kézreajtszás), a továbbiakban azonban hiányoznak a varázsmese fontos motívumai, epizódjai.

Az első változatot mesélte Sáfrán Jánosné Balogh Margit 58 éves bátyai asszony 1968-ban. Már a mesekezdet mitikus korokat idéz, a matriarchátust. Egy fiú jelenik meg előttünk az anyjával. Az apáról szó sincs, épp úgy, mint a Fehérlófiában vagy délszláv rokonában a Milos Kobilicsben (Kancafia Miklós – AaTh 301 B+), amelyekben még a gyermek is az anyja nevét viseli. A mesebeli ödipusz-komplexust, vagyis azt, hogy a gyermek az ellentétes nemű szülőhöz ragaszkodik, a csábításnak való ellenállása bizonyítja. A vasorrú bába, a banya a fiút szeretné megenni, ezért csalafinta módon úgy akarja magához csalogatni, mintha az anyja hívná. A mitikus női lény emberevő szándéka valószínűleg eufemisztikus megfogalmazás, talán nem evéssel akarja a legényt magáévá tenni. Zsuburic azonban kétszer is kifog rajta, mert észreveszi, hogy a vasorrú bába szája nem olyan, mint az anyjáé. A banya háromszor is kovácsoltat magának másfajta száját, míg a harmadik kísérlet sikerül. A kisfiú a vasorrú foglya lesz, akitől az anyja szabadítja meg úgy, hogy a boszorkány eszközével, a söpürével üti agyon a gonoszt, majd a kemencébe dobja, ahova az akarta bedobni a gyermeket. A mese mitikus lényé tehát csak nevében vasorrú, valójában a szája vas, mint ahogy az obi ogurok bálványainak is az orron kívül a szájrésze készül vasból, s a kopácsi mesék vasorrú bábájának is a nyelve vas, ahogy mondják, csoroszlya hosszúságú, és kardot lehet rajta fenni. A vas és a száj azonban, mint a kopácsi mese szókapcsolataiból is érezhető, nemcsak a magyar, hanem a német népköltészet szimbolikájában is a vulva szinonimája.¹⁷

(1) *Egyszer volt, hol nem volt, élt egyszer egy asszony meg a fia. Nagyon szerették a halászlét, a kisfiú mindig elment halászni. Úgy hívták a gyereket: Zsuburic.*

16 Propp, J. V.: *A mese morfológiája*.

17 Bernáth Béla 1986. *A szerelem titkos nyelvén*. 76–77, 137.

Édesanyja elment érte.

– Zsuburic, gyere haza, édesanyád hív.

Ezt a banya kileste. Másnap a banya ment érte.

– Zsuburic, gyere haza, édesanyád hív.

– Nem megyek, mert az én édesanyámnak nem ilyen a szája. Az én édesanyámnak olyan a szája, mint a babszem.

Elment a banya a kovácshoz, csináltatott olyan száját, mint a babszem. Újra elment Zsuburichoz.

– Zsuburic, gyere haza, édesanyád hív.

– Nem megyek, mer az én édesanyámnak olyan a szája, mint a mákszem.

Elment a banya a kovácshoz, csináltatott olyan száját, mint a mákszem. Elment Zsuburichoz.

– Zsuburic, gyere haza, édesanyád hív.

A kislát elhitte és odament. Ekkor látta, hogy ez a vasorrú bába, és nem az édesanyja. Kicsit később jött az édesanyja, de meglátta, hogy viszi már a banya a fiút. Utána lopakodott, és a banya házában a söprűnyél végével leütötte, és bedobta a banyát a kemencébe. A kislát hazavitte. Még mindig élnek, ha meg nem haltak.¹⁸

Ugyanez az asszony nyolc évvel korábban, 1976-ban még sokkal hiányosabban, hézagosabban, vázaltszerűen mondta el ugyanezt a mesét. A szerencsés befejezés, a mesei igazságtétel, ami a mesék követelménye, elmaradt, s helyette a hiedelemmondáknál szokásos tragikus fordulattal ér véget a történet. Lehetőséges, hogy a műfaji átrendeződés előtt ez lehetett az „eredeti”. Értelmezhetjük úgy a történetet, hogy a vasorrú bába elpusztította a gyermeket, amikor megkarmolta. A természetfölötti lények a bátyai hiedelemmondában gyakran karmolják meg halálosan áldozatukat, mint ebben a mesében is.¹⁹

(2) Akkor olyan kicsi vót a szája (ti. a vasorrú bábának), hogy azt hitte a gyerek (Zsuburic), hogy az anyukája. És akkor megkarmolta a vén banya a kisgyereket, és akkor többet sose mönt az anyukájához. Hiába kereste az anyukája, sose találta meg. Ez vót a vége neki.

Ugyanebben az évben rácul is magnóra mondta ez az asszony a meséjét, szinte az eredeti mesemondási szituációban unokájának mesélt. Látszik, hogy könnyebben jön a szájára rác szó. Jobban fogalmaz. Ez már a harmadik variánsa a mesének ugyanattól az asszonytól. Itt is, mint a hiedelemmondákban gyakran, a történet szomorúan végződik. Új elem az ördögbába ladikon való érkezése. A halál vizén érkezik. A másik variánsban Zsuburic csónakázik. Milyen csodálatos, hogy minden alkalommal valami új elem, motívum jelenik meg a történetben. Mesénkben – Sántha Attila értelmezése szerint – a gyermeket a boszorkány-

18 Fehér Zoltán 1975. *Bátya néphite*. FA. 3.814.

19 Uo. 605.

bábasszony anyja méhében pusztítja el. S az anya sosem tudja elfelejteni meg nem született gyermekét. Alább magyar fordításban közlöm.

(3) *Én neked egy szép mesét mondok, hallgasd, kedves Katikám, megtudod, hogy milyen szép mese.*

Egy anyjának volt egy kisleány. Aztán mindig mentek az erdőbe fát szedni. Aztán egyszer elment egyedül, de mondta:

– Ne menj egyedül.

Aztán elment egyedül a kisleány. Egy öregasszony ott evezett ladikon. Aztán, mikor oda-ment, kiabált neki:

– Zsuburicom, anyád hív.

Ő azt mondta neki:

– Nem ilyen az én anyám szája. Az én anyám szája olyan, mint a borsszem.

Aztán hazament. Aztán elmondta az anyjának. Aztán mondta neki az anyja:

– Ne menj oda egyedül, mert rosszul jársz.

Aztán megint elszökött (Zsuburic), és elment egyedül. Aztán addig a vasbabó (Az eredeti rác szövegben vasbába magyarul). Elment a kovácshoz, és a száját mindig kisebbre vetette. Aztán mikor megint kiment, kiabálta:

– Zsuburicom, anyád hív.

– Nem ilyen az én anyám szája, az én anyám szája olyan, mint a borsszem.

Aztán megint hazament. Nem tudta magához csalni. Aztán mikor hazaért, megint elmondta az anyjának. Az anya sírt.

– Ne menj oda, mert rosszul jársz.

Aztán mikor megint kiment, megint hívta (a vasbabó).

– Zsuburicom, anyád hív.

– Az én anyám szája, olyan, mint a mákszem.

Hát az ő (a vasorrú) szája olyan volt, aztán az ördögbába (rácul: vragbaba) megfogta, aztán elvitte magához. Aztán soha többet nem ment haza az anyjához. Aztán az anyja mindig sírt, mindig ment keresni, és hívta.

– Zsuburicom, Zsuburicom!

De többet soha nem jött haza Zsuburic.

A következő variánst elmondta özvegy Anisity Jakabné Jéló Julianna 84 éves bátyai asszony 1962-ben. A címet maga a mesélő adta. Első epizódja majdnem megegyezik az előbbi változattal. Itt azonban az öregasszony pogácsát ígérve csalogatja Zsuburicot, aki nem lehet már egészen kisleány. A pogácsa, no meg a kemence, amelyben sütik, ugyanis rejtett szexuális szimbólum.²⁰ A magyar népdalban halljuk: *Ez a kisleány úgy éli világát, / Ha az anyja nincs otthon, süti a pogácsát,*

20 Fehér Zoltán 1993. A mítikus kemence. In *Forrás*, 7/22–29. A kemence nőjellegét jelzik magának a kemencének és részeinek az elnevezései: banya, nyaka, válla, kontya, szája, valamint a hozzá fűződő szexuális jelentésű rítusok, szólások.

/Estétől reggelig...²¹ Egy horvát elbeszélésben a legény – írja Bernáth Béla – „a szalmában dagasztja a pogácsát”, azaz „közösül”.²² A történet vasorrú bábája nem száját, hanem nyelvet kovácsoltat. A kopácsi mesék hasonló alakjának is a vasnyelv a jellemzője. A mese második epizódja viszont eltér az előbbi változattól. Nem Zsuburic anyja végez a vasorrúval. Sőt nem is a vasorrút, hanem annak lányát pusztítja el maga Zsuburic. Itt a Jancsi és Juliska mesetípus (AaTh 327 C) variánsával találkozunk. Ugyanis a foglyul ejtett kisfiút a vasorrú bába a padláson dión hizlalja. (Írtam már, hogy a hiedelmekben a vasorrú bába a diót a padláson őrzi.) A diónak szintén van erotikus jelentése. Nyilvánvaló ez következő népdalbéli metaforákból: *A menyasszony dióbél, / A vőlegény belevér.*²³ Vagy a következő szándékoltan kétértelmű találós kérdésből: *Ne nézz rám, mássz reám, / Ződ ruhám hajtsd fel rám, / Nékem könnyebb, néked jobb, / Ahun juk van, szúrj be ott. Mi az? – Dió.*²⁴ A padlásnak szintén van eufemisztikus jelentése, hisz az az elhálás ősi színtere. Zsuburicot nem a banya, hanem a lánya akarja megsütni. A furfangos kislegény butának tettei magát, s háromszor is lefordul a sütőlapátról, s miután a vasorrú lánya megmutatja neki, miként kell arra felülni, Zsuburic süti meg őt. A mesének ez a variánsa mintha azt példázná, hogy a furfangos kisgyerek (mint magzat) megmenekül azáltal, hogy bosszút áll az ő életére törő vasorrú bábán. Zsuburic a vasorrú bába lányát süti meg, darabolja föl, eteti meg a banyával. Ám ezért az bosszúból Zsuburicot ledobja a padlásról, ami meggyilkolását jelenti, hisz utána Zsuburic elment ladikázni, de nyilván már nem az élet, hanem a halál vizén.

A boszorkánynak és hozzátartozóinak kapcsolatát nem a szülői/gyermeki szeretet jellemzi. Hisz a szomszédsági boszorkány első próbálkozása épp a rokonságában vagy éppen gyermekeiben tett rontásban nyilvánul meg.²⁵ Éppen ezért fontos epizódnak tartom a mesében, amikor a vasorrú bába a lánya húsából eszik. A szándékosan elvetélt gyermeket (gyermekeket) a bátyai hiedelem szerint az anyának halálos ágyán meg kell ennie.²⁶ Amikor a mesében a bába a lánya húsából eszik, erről van szó. Ennek a „kannibalizmusnak” a fordítottja is él, vagyis a gyermeknek kell megennie az anyját. Ez a hiedelem ugyanis a boszorkánnyá válás feltétele. Itt természetesen nem a szomszédsági, hanem a démonikus boszorkányról van szó. A hiedelem azt mondja: *Az lösz boszorkány, aki karácsonykor az anyja vériből és húsából vacsorázik.*²⁷

21 Bernáth Béla 1986. *A szerelem titkos nyelvén.* 187.

22 Uo.

23 Bernáth Béla 1986. *A szerelem titkos nyelvén.* 255.

24 Lükő Gábor 1942. *A magyar lélek formái.* 128.

25 Fehér Zoltán 1975. *Bátya néphite.* FA. 3.

26 Uő. A MNT kérdőíveire adott válasz: *Az elcsinált gyerek anyja addig rágja a szája szélét (eszik), míg bele nem hal.* Ez a hiedelem szinte országosan ismert.

27 Fehér Zoltán 1975. Ua. 601.

(4) *Egysző vót egy Zsuburic. Elmönt ladikázni.*

Akkó az öregasszony azt mondja, gyűjjön ki, ad neki pogácsát.

Azt mondja:

– Az én anyámnak nem ilyen a nyelve, hanem olyan, mint a kukorica.

Elmönt az asszony a kovácshoz, hogy csináljon neki olyan nyelvet, mint a kukorica., ad neki egyéves disznót.

Mögcsináta.

Elmönt és kiabált, hogy ad neki pogácsát.

A Zsuburic azt mondja:

– Az én anyámnak nem ilyen a nyelve, hanem mint a búzaszem.

Elmönt a kovácshoz, hogy csináljon olyan nyelvet. Mint a búzaszem. Ad neki két éves disznót.

Elmönt és azt kiabálta, hogy ad neki pogácsát.

De azt mondja:

– Az én anyám nyelve nem olyan, hanem mint a babszem.

Elmönt a kovácshoz, hogy csináljon neki olyan nyelvet, mint a babszem. Ad neki három éves disznót.

Mikor a nyelve kész vót, akkó az öregasszony hármat fingott és elszaladt. A folyóbul a Zsuburicot kihúzta, és a padlásra vitte, diót adott neki.

Egy vasárnap elmönt misére, és azt mondta a lányának, hogy jól fűtsön be. Be is fűtött, és behozta a Zsuburicot, és azt mondta neki, hogy üljön a lapátra. De (az) háromszor lefordult, és azt mondta, hogy üljön rá az asszony lánya.

Amikor ráült, bedobta a kemencébe. Mikó megsült, összevágta, és a kemence vállára rakta, és elmönt diót önni.

Mikó az asszony hazagyűn, keresi a lányát, de nem találja. Nekikezdett enni, de egy hang megszólalt.

– Jobb a lányodnak a húsa, mint a másé?

Fölmegy a padlásra, és meglássa (Zsuburicot), és kérdi, hol az ő lánya.

– Hol van – azt mondja –, maga övött belűle.

Megfogta Zsuburicot, és a padlásról ledobta. A Zsuburic meg elmönt ladikázni.²⁸

Kovács Ágnes egy sor magyar hősmesében mutatja ki a vasorrú bába szerepét, mint például az *Égitest szabadító* (BN. MNK 319+), *A sárkányölő vitéz* (AaTh 300), *Az aranyhajú királyfiak* (AaTh 303), *A Rózsa és Ibohya* (AaTh 314A és C), *az Égigérő fa* (AaTh 468) mesetípusban. Bátya mesekincsében *Az aranyhajú ikrek* című tündérmese egyik szereplője, az intrikus vasorrú bába nem más, mint a király anyja. A Zsuburic című mese második része valószínűleg később kontaminálódott az elsővel, hiszen az a nemzetközi mesekatalógusban a *Jancsi és Juliska* (AaTh 427 C) típus záró epizódja, amelyben a boszorkány meg akarja sütni kemencéjében az addig ketrecben „hizlalt” gyerekeket, ám azok furfangos módon a boszorkányt lökik a kemencébe.

28 Fehér Zoltán 1987. *Az ördögnek adott lányok* (Bátyai mesék és mondák). 19.

A következő Zsuburic változatot rácul mesélte Balázs Jánosné 46 éves bátyai asszony 1970-ben. Zsuburic itt is vízen él (a történet elején és a végén is az élet vizében, magzatvízben) – a vizet a bátyai Gödrökre adaptálta a mesemondó, ahova Zsuburic fürödni jár –, s akit anyja nemcsak pogácsát enni hívja haza, hanem szopni is. A bátyai néphit adatok szerint régen 8-9 évig is szoptatták gyermeküket az anyák, mint például a táltos hírében álló Pajika dedót még a XIX. század végén. Milos Kobilos, a bátyai mesehős csodás erejét épp az adta, hogy kilenc évig táplálta tejével az anyja. A variáns magyar fordításban így hangzik:

(5) *Volt egyszer egy Zsuburic. Mindig járt fürödni. Aztán az anyja hívta.*

– Zsuburic, gyere haza. Adok szopni és pogácsát.

Aztán Zsuburic hazajött. Aztán szoptott és evett pogácsát. Aztán Visszament a Gödrökre. Aztán megint hívta (az anyja).

– Zsuburic, gyere haza, adok szopni és pogácsát enni.

Ez így ment mindaddig, míg egy öregasszony-ördögasszony (jedna baba osetila vrag-baba) meg nem tudta, aztán ő is kiment és csalta.

– Zsuburic, gyere haza, adok szopni és pogácsát enni.

Aztán Zsuburic visszakiabálta:

– Az én anyámnak nem ilyen a szája, az én anyámnak a szája, mint az igazgyöngy.

Aztán elment az öregasszony a kovácshoz megvasaltatni a száját. Kicsire hagyta, mint az igazgyöngy. Aztán megint elment a Gödrökre, aztán kiabált.

(Másodszorra mákszem méretű száját csináltatott. A mesei hármasság törvénye szerint itt még egy kísérletnek kellett volna történnie, ám a mesélő ezt elfelejtette, így az ismételt próbálkozás már sikerrel járt.)

Zsuburic kijött, aztán (az ördög-asszony) megfogta, hazavitte. Teknő alá borította, befűtötte a kemencét.

– No – mondja – most lesz jó ebéd.

Amikor befűtött, akkor mondja:

– Gyere, Zsuburic, ülj a lapátra.

Aztán Zsuburic leficánkolt a a lapátról. Aztán újra ráült a lapátra, hogy bedobják a Kemencébe. Zsuburic megint leesett.

– Hát hogy kell ráülni?

– Majd én megmutatom.

Aztán ő ült rá. Zsuburic kapja a lapátot, és zsupsz, bedobja az öregasszonyt a kemencébe. Aztán az öregasszony sült meg a kemencében. Zsuburic meg újra elment a Gödrökre fürödni.

A most következő – magyar nyelvű – variáns ismét új érdekességeket tartalmaz az előzőkhez képest. Elmesélte Miklósi Józsefné Fekete Julianna 60 évesen 1976-ban. A mesét az adatközlő, mint mondja, nem tartja szépnek. Vajon miért? Egyik oka nyilván az, hogy nem emlékszik biztosan rá. Sokat téveszt, kihagy, utólag pótol. Nyilván utoljára kislány korában hallotta, s ő már nem mesélte az

unokáinak. A másik ok az, hogy reálisan szemlélve, mai gondolkodással, a mítoszi világból kilépve szörnyű, amikor az unoka a nagyanyját öli meg. Feltűnő, hogy nem tartja természetesnek (megint csak a mai ésszel gondolkodik), miszerint a családban csak két nő van, anya és lánya, valamint Zsburinc (nem Zsuburicnak mondja), de nincs férfi. Kitől van a gyerek? A vasorrú bába ebben a variánsban a nagymama, mint a fönti egyik változatban, mégsem nevezi vasorrú bábának, bár ugyanúgy kovácsoltat magának új száját. Itt nem az anya akarja megsütni Zsburincot, hanem a nagymama, aki végül is az áldozat lesz. Lehetséges, hogy a megsütött vasorrú bába húsából evett a lánya, mint az előbbi változatban a természetfölötti képesség megnyerése érdekében, ám ez az epizód elfelejtődött.

(6) *Azt is szokta a nagymama meséni. De nem szép.*

Hát annak az öregasszonynak vót egy lánya, még nem vót öreg, vót egy lánya. És annak a lánynak vót megin családja. Hogy az emberek merre vótak, hunnan lött (a gyereke). Csak vót családja, azt tudom.

És mikor a nagymama egyedül szokott maradni avval az unokájával, mer neki a Zsburinc unoka vót... Mer az valami boszorkaféle lehetett az öregasszony. És akkor a gyerek elmönt játszani. És kiabált neki.

– Gyere haza, kész az ebéd.

De nem az ebédöt készítötte, hogy gyüjjön, hanem befűtötte a kemencét, és akarta vóna őtet megsütni, míg az anyja jön haza, hogy ebédre. Akkor az már (Zsburinc) tudta, hogy mit akar a nagymamája. És akkor kiabát vissza.

– Nem megyek haza, mer az én anyámnak nincs akkora nagy szája. Az én anyámnak pici szája van. Majd ha (az) híl haza... És a te hangodra nem megyek haza.

Hát akkor az öreglány, mit csinál, a boszorka, hanem kisebbre kovácsoltatta a száját. És akkor újra szólította, hogy

– Gyere haza, anyád híl.

Újból mondja neki, hogy az nem az anyja hangja, hanem a nagymama (hangja), annak nagy szája van. Az ő anyja (szája) olyan pici, mákszem szájú... vagy mit tudom én, minek nevezték.

Harmadszorra hazacsalta. Akkorára csináltatta a száját, mint az anyjának (hogy olyan) hangja lögyön.

Akkor a gyerekek hazagyütt. Hát készen vót, a kemence befűtve. Azt mondja:

– Na nézd, ülj a lapátra.

A gyerekek odaül, lefordul. Nem engedi magát berakni.

– Mit akar velem?

– Kinyeret sütünk.

– Ez nem jó ám, mutasd meg nagymama, hogy kell odaülni, és akkor úgy ülök én is. Akkor a nagymama megmutassa, odaül (megmutatja), hogy hogy kell ülni. A fiú megfogta a lapátot. Be a kemencébe. A nagymamát bedugta.

– No – aszongya – becsapsz-e engöm? Most itt van neköd.

Hát egyszer gyün ám az anyja haza.

– Hát hol a nagymama?

– Hol a nagymama? Kemencébe. Engöm mög akart sütni. Zsburincot, mer az vót a neve: Zsburinc. És úgy szólította: Gyere haza, Zsburinc.

Hát most elmén a lánya (a kemencéhez), hát az anyja teljesen meg van sülvő, ahogy ő akarta a fiát megsütni. A fiú megsütötte a nagymamát.

Másképp nem tudom. Így a vége.

Miklosity Szőke Pál 1977-ben 53 éves volt.²⁹ Sok mesét tudott. Hősmeséket, tündérmeséket, tréfás meséket. Kitűnő előadó volt. Mint mondta, fogságban is, rabságban is mesékkal szórakoztatta a társait. A társaslélektan kifejezésével élve afféle „hangulatkarbantartó” személyiségként tartották számon a faluban. Ő mondta el a leghosszabb Zsburic mesét. Az eredeti történetet azonban teljesen átértelmezte. Meséjében az árva, nagyanyja által nevelt Zsburic talál erdei házában a csúf, görbeorrú öregasszonyra, a vasorrú bábára, aki boszorkány vót, s aki tudta, hogy jönni fog. Úgy fogadta, mint a javasok a hozzájuk érkező beteget. Vártalak má! Nincs szó a ladikázásról, az élet vizéről. A történet mondanivalója az, hogy a jóságos nagymama és csintalan unoka egymás iránti szeretete minden akadályon győzedelmeskedik. A mese első motívumából teljesen eltűnik vasorrú bába mesterkedése. A hangsúly a Jancsi és Juliska mesetípusból ismert történetre helyeződik, vagyis arra, hogy az öt hizlaló és felfalni készülő vasorrú bába fogságából milyen furfangosan, aztán az erdőn át vándorolva szabadul meg Zsburic. A hazatérés eseményeinek elmondásakor a mesélőkedvéből még leíró részekre is telik. A mese szerkezetét, szinte művészien, a szöveg elején és végén is megjelenő Zsburic, gyere haza! mondattal zárja kerekre. Tehát egy hiedelem-alapú elem teljesen lírai kellékké válik.

(7) Vót egy kisfiú, az vót a neve, hogy Zsburic. A szülei elhaltak neki, és az öreganyja nevelte. De a gyerek csintalan vót nagyon Mindig ment a szomszédba játszani. Az öregasszony meg, ahogy tudott, kedvezett neki. Mikor süttött valamit, akkor kiabált neki:

– Zsburic, gyere haza, süttöttem neked kis pogácsát, anyukád majd ad kis tejeckét.

Mer az anyukáját szerette nagyon a Zsburic, de hát mindig az öregasszony csalta. Hát haza is gyüött a Zsburic. És akkor az öregasszony adott neki önni. Hát utána megint tovább mönt játszani.

Egyszer a Zsburic annyira elkallódott, hogy elment messzire csavarogni, bemönt egy erdőbe. És eltévedt az erdőbe. Nem tudott hazagyünni. Hiába hitta az öreganyja:

– Zsburic, gyere haza!

Nem halotta Zsburic. Rágyüött az este. És eltévedt. No most – sírva fakadt – mit csináljon? Hát ment a gyerek, sírt, megymögy-medögél. Hát lássa, hogy borzasztó nagy világoosság. Odaér, hát egy kis házikó. Bekukucsgál az ablakon, hát egy öregasszony.

29 Ősét az anyakönyvek tanúsága szerint Semiclosinak (Szentmiklósi) írták be az anyakönyvbe, ami arra enged következtetni második (magyar) vezetékneve mellett, hogy a kiskunsági Kunszentmiklósról került ide a XVIII. században.

Nagyon csúnya, csúf görbe orrú öregasszony tősz-vősz az asztal körül. Valami van a tálba. Hát persze bekopogtat, sír. Kinyitja.

– Ó, milyen lélok gyűn erre ilyenkor engöm zavarni?

Hát látja, hogy egy kisfiú.

– Hát, fiam, te vagy az? Vártalak má.

Az vén boszorkány vót. Vasorrú bába. Hát becsalta a fiút.

– Gyere csak be, nem bántalak. Adok neked mingyá önnivalót, kalácsot. No hát te löszöl majd az én szolgám.

Befogadta Zsuburicot szolgának. Fát hordatott vele, vótak neki malacai, libái. Ötette. De Zsuburicnak jó dóga vót, mindig ötette erősen, csak húzzon meg. Nohát Zsuburic kezdött húzni, erősödni, mer mindig csirkecombot, pulykacombot övött, mög kalácsot süttött neki. Kalbászt, kocát levágott. Má annyira kövér vót a Zsuburic. Mindig nézte az öregasszony, hogy húzik. Akkor Zsuburic gondóta, majd megszökik haza. Má valami rosszat sejtött, hogy mit akar vele az öregasszony. Mindig sírt, hogy mama.

– Ne félj, majd ekkor meg ekkor hazakísérlek.

Mindig csalta az öregasszony. Az öregasszony észrevőtte, a vasorrú bába, hogy meg akar szökni a Zsuburic. Akkor bezárta egy ketreche, hogy ne tudjon megszökni. Ott is ötette, meg akarta hizlalni. Akkor ez rágyűtt, hogy mér akarja hizlalni, meg akarja önni. Akkor mondta:

– Mutasd az ujjad, milyen vagy!

Nem az ujját gyugta ki, hanem mindig csontot gyugott ki neki, hogy az öregasszony tapogassa a csontot.

– Hát még nem elég kövér.

Akkor még hizlalta tovább. Úgy, hogy sokáig, nagyon sokáig elvót a ketreche.

Hónapokig. De hát egyszer... csak mindennek vége. Megunta a vasorrú bába.

– No, gyere, akármilyen vagy, most má elég jó vagy.

Hát nem tudott túle megszökni. A kemencét befűtötte az öregasszony nagyon. Fűtötte két napig. Má piros vót a kemence, s mondta neki, hogy üljön rá a lapátra. De mikor ű ráült a lapátra, az öregasszony akarta begyugni, mindig leborút a lapátrú. Nagyon mérges vót. Má ötször-hatszor próbáták, tizenöttször. Nem tudta sehogy. De nem tudott rajta megülni sehogy. Mondta:

– Üljön rá, és fogja meg a nyelit!

Padka vót a kemece előtt. De nagyon raffinált vót a Zsuburic, mindig lebukott. No végre az öregasszony nagyon dühbe jött, ráült a lapátra, megmutatta.

– Ülj így, így köll ráülni!

Az meg kapta a lapátot, zsupsz bele a kemencébe a babót. Belökte az öregasszonyt a kemencébe, rátötte a tévót, aztán megsűt a kemencébe a vasorrú bába. Ő meg, amit bírt, összeszödött magának élelmet.

No most merre mönjön? Haza köll mönni. Akkor elindult. Körülbelül gondóta, hogy merrül gyűtt. Hát korán röggel indút. De az öreganyja mindön este kiabált otthun.

– Zsuburic, gyere haza, az anyád süttött pogácskát, meg csöcsöt ád, tejecskét.

No, hát a Zsuburic nem gyűtt. Tán két-három évig oda vót a vasorrú bábánál.

No hát elindút korán röggel onnan, majd csak hazaér.

Hát mönt, mönt, möndögélt. Nézte a fákat. Láta, hogy a fának az egyik fel sima, a másik fele egy kicsit zódes, mohás. Akkor valamikor másik irányba fordút. Akkor látta, hogy a mohának mögy neki. Fogott magának irányt, oszt úgy mönt mindig, hogy a moha felén mögy, akkor egy irányba mögy, akkor kiér az erdőbüil.

Hát rágyüött az este. Nem bírt kiérni aznap az erdőbüil. Hát csinált magának tüzet. Láta, hogy kell tüzet csinálni. Nem gyufával gyütöttak tüzet. Vót ott valami tapló meg szikra, oszt abbül csináltak... Mögmelegedött, másnap röggel megin indút. Három nap mönt, három éccaka. Akkor kiért egy tisztásra. Akkor látta, hogy kiért az erdőbüil. Hát majdnem odaért ki, ahol az ű falujuk vót. No ott ismerős vót abba az erdőbe. Hát estefelé kiabálta az asszony, hogy:

– Zsburic, gyere haza!

Hát hazaért, oszt többet nem ment sehova csavarogni, oszt segítette az öreganyját, Eltámogatta, hogy öregségire ne legyen egyedül.

Utoljára hagytam a három elemít végzett, öregkorára mégis önéletrajzíróvá lett, kifogyhatatlan tudású nótafa és adatközlő, Vida Miklósné Farkas Margit (78 éves 1997-ben) kétnyelvű mesevariánsát. A hőst Zsburicnak nevezi. Ő itt is a „víz fia”, ladikázik mindig. A vasorrú bába Vidáné meséjében csak egyszerűen boszorkány, aki Zsburic anyjának a hangját utánozza. A hívást mindig rácul mondja, s benne csecset és pogácsát ígér, mint a variánsok legtöbbszörében. Kimarad azonban a boszorkány száj-kovácsolásának motívuma, helyette a bába fehérre festeti magát. Írásom elején idéztem, hogy a hiedelemvilágban a vasorrú bábának fekete az arca és a ruhája. (A fekete a gonosz színe.) A történet régiségének bizonyítéka, hogy a boszorkány az ősi fehérvásznon női ruhát viseli. (Vö. vászonceléd, fehérnép.)

(8) Egy asszonynak vót egy kislefia. Az mindig a tóba szokott ladikázni. Oda vitte az anyja, és ott ladikázott. És az anyja oda vitte neki az önnivalót, és szokta hívni.

– Zsburic, hodi cu ti dat siske i pogacke! (Zsburic, gyere, adok neked csecset és pogácsát!)

És akkor szokott kigyünni a Zsburic. És akkor azt valaki meghallotta, valami boszorkány, és akkor elment, és az is hívta a Zsburicot.

És akkor mondta neki (Zsburic) hogy

– Az én anyámnak nem ilyen a hangja, hanem vékony hangja van.

Akkó megin elmönt. Szót neki, hogy

– Zsburic, hajde cu ti dat siske i pogacka! (Zsburic, gyere, adok csecset és pogácsát!)

Mondta a gyerek:

– Moja mati bela bila. U belo j odece bila. (Az én anyám fehér. Fehér ruhában van.)

Elmönt a boszorkány, és akkó befestötte magát fehérre. És akkó elmönt, akkó megin kiabát neki:

– Hajde, Zsburic cu ti dat siske pogacke! (Zsburic, gyere, adok neked csecset és pogácsát!)

– És akkor se nem mönt, hanem mikor elmönt az anyukája. Mögmondta ezöket, és akkor mondta neki:

– Zsburic, hodi, cu ti dat siske i pagacke! (Zsburic, gyere, adok neked csecset és pogácsát!)

A vise ni komu ne ka izita van ista mene. Jel ce te ta odnet. (Nehezen érthető a felvételről: (Senkinek se többet, csak nekem...?) *Má majdnem hát elvitte az a boszorkány.*

Sántha Attila elmélete szerint – mint idéztem – a vasorrú bába a kaparást végző, gyermekeltevő bábát jelenti. Mintha a mi meséink vasorrú bábájában is az orosz baba jaga jelenne meg, aki elkapja a gyereket, és megeszi, ehhez van szüksége vascsörre (orra), kemencét fűt be a gyermek elpusztítására, őrzi a halálvizet, hogy elpusztítsa az élet vizéből érkező gyereket.³⁰

Áttekintésünk végén mit mondhatnék összefoglalásként, tanulságként? Ha ezeket a meséket és a bátyai folklór egyéb virágait mintegy fél százada nem jegyzem le, nem veszem magnetofonra, örökre eltűnnek. (Ez volt a huszonnegyedik óra!) Mesélőik mind a temetőben nyugszanak, s lassanként gyűjtőjük is követi őket. Ma már alig emlékszik rájuk valaki, és senki sem ismeri meséiket. Akkor is inkább csak a közösség hagyományokhoz leginkább ragaszkodó egyéniségei tudták még. Láttuk, hogy miként a népdalok, a népmesék is variációikban éltek. S bennük – mintegy kövületként – évezredes mítoszi emlékeket őriztek. Elemezni, értékelni, osztályozni, magyarázni, rendszerezni sokféleképpen lehet őket, s nem biztos, hogy egy-egy kiragadott szempont az egyedül célravezető. De megértésükhöz szükség van efféle próbálkozásokra is. Az örök emberit keressük bennük. Minthogy nincs olyan élethelyzet, amely a mesékben elő ne fordulna, azt hiszem, hogy ez a mesetípus a régi falu társadalmában spontán módon töltött be bizonyos pszichoterápiás funkciót. Úgy érzem, nem belemagyarázás, ha a bemutatott bátyai népmesetípusban a „halál kultúrája”, az angyalcsináló vajákos asszonyok – a vasorrú bábák – tevékenysége és „az élet él és élni akar” tudatalatti parancsának összecsapása – mítoszok világába emelt – emlékét láthatjuk. De azt a tanulságot is levonhatjuk, hogy ne hagyjuk magunkat becsapni a folyton új száját kovácsoltató, szirénhangon csalogató modern vasorrú bábáknak. A parasztvilág és a népköltészet a múlté. S ha egy-egy mozzanatát fölillantjuk a mai nemzedéknek, alig hiszik, hogy az atombomba, a televízió, a számítógép és az űrhajók korában még léteztek ilyenfajta, a világot szimbólumokban megragadó mesék. A régi (paraszt)ember utolsó üzenetei.

Pedig voltak.

30 Sántha Attila: Ő, akit Babbának neveznek – a Vasorrú Bábától a Babba Máriáig. *Székelypöld*, 2015/7.